

В. А. Денисюк, О. М. Хуторной

Аналіз стану економіки та науково-технічної діяльності в Південному регіоні України

Досліджено динаміку змін в економіці Південного регіону (ПР) України та Миколаївської, Одеської та Херсонської областей, що входять до його складу, за порівнянням показників валового регіонального продукту (ВРП) у фактичних цінах та постійних цінах 2005 року, протягом 2005–2015 років. Результати розрахунків ВРП у постійних цінах 2005 року свідчать про практичну відсутність реальних реформ для покращення стану економіки в областях ПР у цей період. Проведено аналіз стану науки та науково-технічної діяльності в ПР за даними Державної служби статистики України протягом 2010–2015 років. За даними Південного наукового центру НАН України і Міністерства освіти та науки України досліджено особливості виконання завершених наукових і науково-технічних робіт в ПР та його областях у наукових сферах «Фундаментальні дослідження» та «Інновації» у 2012–2015 роках. Розроблено напрями для активізації економічної та науково-технічної діяльності в ПР.

Ключові слова: Південний регіон, валовий регіональний продукт, наукові і науково-технічні роботи, Південний науковий центр, науково-технічна діяльність, фундаментальні дослідження.

Постановка проблеми. Перспективи економічного зростання та забезпечення потреб суспільства сьогодні залежать від стану і темпів розвитку науки та науково-технічної діяльності, що є визначальною основою для технологічного розвитку шляхом модернізації та інноваційного розвитку економіки країни та її регіонів. Тільки при досягненні високого рівня науково-технологічного розвитку Україна зможе швидше зайняти гідне місце на міжнародній арені і в світових рейтингах конкурентоспроможності в умовах жорсткої глобальної конкуренції.

Тому є актуальними дослідження і вдосконалення методичних підходів до аналізу стану економіки та науково-технічної діяльності в країні та її регіонах, аналіз динаміки деяких макроекономічних показників та показників науково-технічного потенціалу, обсягів фінансування наукових і науково-технічних робіт за пріоритетними напрямами досліджень. Важливе значення має розро-

блення моделей оцінювання результативності вітчизняної науки та її внеску в технологічний розвиток країни та її регіонів, у вирішення соціально-економічних проблем, а також розроблення і реалізація рекомендацій щодо підвищення ефективності і конкурентоспроможності наукових і науково-технологічних робіт для подолання кризових явищ у економічному та соціальному розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізу завдань і проблем розвитку науки, науково-технічної діяльності та інших факторів, що впливають на розвиток економіки в Україні та її регіонах, присвячено багато наукових публікацій. В роботі [1], присвяченій оцінюванню стану наукової сфери України у 1990–2005 роках, зазначено, що система державної підтримки наукової сфери, отримана незалежною Україною у спадок, змінилася у бік погіршення, оскільки вона породжує і посилює кризовий стан наукової сфери. Серед причин, що перешкождали розвитку наукової сфе-

© В. А. Денисюк, О. М. Хуторной, 2016

ри, визначено такі: слабкий зв'язок державних інвестицій у науку та інновації із завданням забезпечення зростання конкурентоспроможності науки; розпоршення коштів по науковим структурам, багато з яких працюють неефективно і не мають результатів світового рівня; відсутність чіткої стратегічної спрямованості вітчизняного науково-технічного потенціалу на потреби соціально-економічного розвитку країни та ін.

В роботі [2] формування державної науково-технологічної політики в Україні пов'язується з періодами президентських правлінь: 1991 – середина 1994 року (період продовження радянських традицій); середина 1994 року – 2004 рік (період директивного планування); з 2005 року – період сподівань. Одним із наслідків трансформаційних процесів у вітчизняній науково-технологічній сфері є розбіжність між науково-технічним потенціалом і цілями суспільно-економічного розвитку, що сприяє перетворенню першого на «служку чужинних технологій», а України в цілому – на «споживача чужинного науково-технологічного потенціалу». За результатами дослідження зроблено висновок, що держава має формувати таку науково-технологічну політику та інституціональні форми, які б служили збільшенню попиту на продукти наукової праці.

В роботі [3] зазначено, що Україна отримала в спадок науково-технологічний та управлінський розрив, що склалися у конкурентний розрив, який не дозволяє українським підприємствам конкурувати з підприємствами розвинених країн. Одним із наслідків таких розривів є те, що основу української економіки та експорту складають металургійна та хімічна галузі. В роботі також відзначено, що більшість високотехнологічних підприємств та галузей зі складною кооперацією зруйновано конкуренцією, управлінською неспроможністю або зовсім втрачено. Такий висновок свідчить про наявність суттєвого науково-технологічного потенціалу, який отримала у спадок незалежна Україна, та про відсутність посилення ролі держави в управлінні

економікою, наукою та соціальним розвитком в умовах трансформаційних процесів на етапі входження України у світову економічну систему.

В цілому можна стверджувати, що українська влада за роки незалежності не враховувала сучасні тенденції економічного розвитку та теоретичні моделі економічного зростання, які базуються на нових макроекономічних умовах. Невід'ємними складовими таких макроекономічних умов є інноваційність економічної, наукової та науково-технічної діяльності, додана вартість та конкурентоспроможність. Вони являють собою систему, яка зорієнтована за принципом цілепокладання на економічний розвиток, гармонійний розвиток соціуму і людини, зростання добробуту суспільства та якості життя людини [4; 5].

Стан науки та її розвитку пов'язаний із обсягами фінансування науки, що залежить від ефективності функціонування економіки країни та державної науково-технологічної політики. За даними Світового банку, якщо у 1990 році ВВП України на душу населення за паритетом купівельної спроможності перевищував середньосвітовий на 11%, то у 2012 році він був на 40% нижче від середньосвітового і становив 21,4% рівня країн ЄС, річна продуктивність праці в Україні у 2012 році була більш ніж утричі нижче, ніж у Польщі.

За оцінкою у роботі [6], протягом 1995–2008 років в Україні відбулося становлення економіки відкритого типу з високою залежністю (в тому числі ВВП) від зовнішньоекономічної діяльності, яка тривалий час залишається незадовільною. В роботі [7] підкреслено, що останнім часом в Україні відбувається деіндустріалізація і старіння матеріально-технічної бази, неухильно знижуються показники інноваційної діяльності в економіці. Для модернізації національної економіки та забезпечення її зростання на 6–8% на рік запропоновано використовувати «випереджальну» модель розвитку, включаючи зміну структури народного господарства, відвівши при цьому першорядну роль машинобуду-

ванню, розвитку фундаментальної науки за рахунок державних інвестицій, забезпеченню зростання доходів населення, що стимулюватиме внутрішні інвестиційні ресурси. У роботі [8] зазначено, що підвищення ефективності зовнішньоторговельних операцій України залежить від структурних змін в економіці. В роботі [9] показано низьку конкурентоспроможність продукції українських товаровиробників на світових ринках, що значно обмежує доступ України в світову торгівлю як рівноправного партнера.

У роботі [10] досліджено структуру економіки і експорту високотехнологічної продукції в Україні та Сербії в порівнянні з деякими іншими країнами та розглянуто актуальні напрямки активізації структурних змін в економіці та промісловості країн з перехідною економікою. В роботі [11] досліджено показники 5 провідних областей України у порівнянні з іншими 22 регіонами у 2002 році. Для оцінювання рівня розвитку інноваційного середовища регіону застосовано такі індикатори: наявність науково-дослідницьких організацій та виконуваних ними науково-технічних робіт, обсяги фінансування НДДКР в регіоні, наявність інноваційно-активних підприємств та впроваджених інновацій, кількість отриманих патентів на винаходи, наявність інфраструктури інноваційної діяльності, стан конкуренції та партнерства серед контрагентів ринку. Виявлено, що на 5 провідних областей України у 2002 році припадало 74,3% сукупного фінансування НДДКР, 62,8% сукупної кількості організацій-виконавців НДДКР, 60,1% сукупної кількості виконаних розробок, що свідчить про особливості територіального розміщення науково-дослідницьких організацій України та їх діяльності.

У роботі [12] досліджено стан інноваційної діяльності в Миколаївській, Одеській та Херсонській областях. Виявлено позитивні та негативні тенденції в інноваційній сфері цих регіонів. Позитивними тенденціями є: зростання кількості впроваджених інноваційних видів продукції та прогресивних технологічних процесів у промисловості; наявність по-

тужного наукового та інноваційного потенціалу в Одеській області; конкурентне лідерство Миколаївської області за складовою «Інновації» Індексу конкурентоспроможності серед регіонів України. Негативні тенденції: скорочення показників кількості організацій та чисельності фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи; нерозвиненість ринкової інфраструктури в сфері інновацій; слабе співробітництво між наукою, освітою та бізнесом в сфері інновацій.

В дослідженні [13] виконано кількісне оцінювання конкурентоспроможності областей за макрорегіонами України та показано, що незважаючи на територіальну близькість областей в усіх макрорегіонах існує суттєва значна диференціація між регіонами за результатами їх економічної діяльності та конкурентоспроможності. Наприклад, у Придніпровському макрорегіоні поруч із досить конкурентоспроможними Дніпропетровською і Запорізькою областями є слабка за конкурентоспроможністю Кіровоградська область. Подібна ситуація спостерігається і в інших макрорегіонах. Наприклад, в Центрально-Київському макрорегіоні значно відстають від міста Києва та Київської області Житомирська та Чернігівська області. Регіональній та центральній владі України запропоновано активізувати діяльність щодо формування програм стимулювання підвищення рівня взаємодії між регіонами в межах макрорегіонів у індустріальному та інституціональному напрямках діяльності.

Метою роботи є дослідження динаміки змін у 2005–2015 роках в економіці Південного регіону України та Миколаївської, Одеської і Херсонської областей, які входять до його складу, через порівняння показників валового регіонального продукту у фактичних цінах та постійних цінах 2005 року, аналіз окремих показників науки та науково-технічної діяльності в Південному регіоні за даними Державної служби статистики України та даними звітності Південного наукового центру НАН України і МОН України, а також розро-

блення напрямів активізації економічної та науково-технічної діяльності в Південному регіоні.

Результати дослідження

Аналіз стану економіки у Південному регіоні України за показниками валового регіонального продукту. Південний регіон (ПР), що складається із Миколаївської, Одеської та Херсонської областей, є високорозвинутим регіоном України зі значним промисловим та науковим потенціалом, міцним аграрним сектором, широкими можливостями для забезпечення сталого економічного зростання та підвищення якості життя населення. Кожна із областей ПР має вагоме місце в структурі народногосподарського ком-

плексу України, але вони відрізняються за обсягами валового регіонального продукту (ВРП) та внеском у національну економіку.

Одеська область має найбільший економічний потенціал у регіоні: на неї припадає 4,6% ВРП України (5 місце у рейтингу регіонів України). Внесок Миколаївської області більш ніж удвічі менше (2,0 2,2%, 15 місце), а внесок Херсонської області дорівнює 1,4% ВРП України. Для оцінювання стану та ефективності розвитку економіки ПР розглянемо показники ВРП ПР та його областей у 2005–2014 роках у фактичних цінах в порівнянні із обсягами ВРП в ПР та його областях у постійних цінах 2005 року (табл. 1).

Таблиця 1

Показники валового внутрішнього продукту У Південному регіоні та його областях

Показники	Рік	Сумарний показник РП	Частка ПР від показника України, %	Показники за областями		
				Одеська	Миколаївська	Херсонська
ВРП, у фактичних цінах, млн грн	2005	36784	8,33	20762	9553	6469
	2010	93582	8,64	53878	24055	15649
	2013	122557	8,05	69760	32030	20767
	2014	133592	8,42	74934	35408	23250
Відношення 2014/2010	-	1,43	-	1,39	1,47	1,49
Відношення 2014/2005	-	3,63	-	3,61	3,71	3,59
ВРП, млн. грн (у пост. цінах 2005 р.)	2005	36784	8,33	20762	9553	6469
	2010	40215	8,64	23153	10337	6725
	2013	40962	8,05	23316	10705	6941
	2014	38896	8,42	21819	10308	6769
Відношення 2014/2010	-	0,97	-	0,94	0,99	1,01
Відношення 2014/2005	-	1,06	-	1,05	1,08	1,05

Джерело: Розроблено Денисюком В. А. за даними Державної служби статистики України

Сумарний ВРП ПР у фактичних цінах протягом 2005–2014 років складав: у 2005 році – 36784 млн грн. (8,33% від ВРП України), досяг найвищого рівня 8,64% у 2010 році; у 2014 році він дорівнював 133592 млн грн (8,42% від ВРП України) та зріс у порівнянні із 2013 роком (8,05% від ВРП України). Зростання ВРП ПР у фактичних цінах у 1,43 раза протягом 2010–2014 років та у 3,63 раза протягом 2005–2014 років, на перший погляд, свідчить про деякі успіхи в розвитку економіки ПР і всіх його областей.

Однак при оцінюванні сумарного ВРП ПР у цей період у постійних цінах 2005 року з урахуванням дефлятора ВРП спостерігається інша залежність. У 2014 році ВВП ПР дорівнював лише 38896 млн грн і був навіть трохи нижче, ніж у 2010 та 2013 роках (40215 та 40962 млн грн). При цьому у 2014 році спостерігалось зменшення ВРП ПР у постійних цінах 2005 року у порівнянні із 2010 роком на 3,0%, а у порівнянні із 2005 роком – у 1,06 раза. Відзначимо також, що на тлі збільшення частки ПР у ВРП України з 8,05% у 2013 році до 8,42% у 2014 році фактичний ВРП ПР у 2014 році зменшився в 1,05 раза у порівнянні із 2013 роком.

При порівнянні динаміки змін ВРП за кожною із областей ПР у фактичних цінах та постійних цінах 2005 року виявлено аналогічні залежності. Так, за розрахунками у фактичних цінах ВРП Одеської області становив 74934 млн грн, що вище ніж у 2005 році у 3,61 раза, ВРП Миколаївської області у 2014 році становив 35408 млн грн та перевищував показник 2005 року у 3,71 раза, ВРП Херсонській області становив 23250 млн грн., що вище, ніж у 2005 році, у 3,59 раза. При цьому показники ВРП кожної із областей у 2014 році були вище, ніж у 2013 році, Одеської області – на 7,1%, Миколаївської – на 10,5%, Херсонської – на 11,9%.

За розрахунками у постійних цінах 2005 року ВРП Одеської області становив у 2014 році 21819 млн грн, що вище, ніж у 2005 році, лише у 1,05 раза, Миколаївської – 10308 млн грн, що вище, ніж 2005 у році, у 1,08 раза, Херсонської – 6769 млн грн, що вище, ніж у 2005 році, також у

1,05 раза. При цьому показники ВРП кожної із областей у 2014 році виявилися нижче, ніж у 2013 році: Миколаївської – на 3,85%, Одеської – на 6,86%, Херсонської – на 2,54%. Це свідчить про погіршення результатів економічної діяльності в кожній із областей ПР у 2014 році у порівнянні із 2013 роком (на відмінність від розрахунків у фактичних цінах), у тому числі найбільше зменшення ВРП встановлено для Одеської області.

Проведений короткий аналіз розвитку економіки ПР у фактичних цінах та постійних цінах 2005 року вказує на практичну відсутність стабільного та ефективного розвитку економіки ПР в цілому та його областей протягом розглянутого 9-річного періоду часу. Особливу увагу на необхідність кардинального покращення стану економіки слід звернути державним органам міста Одеси та Одеської області, оскільки ця область з погляду промислового, наукового та науково-технічного потенціалу повинна бути безумовним лідером у ПР. Державні органи міста Одеси та Одеської області спільно із державними органами Миколаївської та Херсонської областей мають ініціювати взаємодію в економічній сфері між промисловими підприємствами та бізнесом, працювати над створенням науково-технічних та інноваційних проектів, займатися пошуком інвестицій для їх виконання, сприяти розвитку інфраструктури інноваційної діяльності в ПР.

Науковці звертають увагу на важливість розвитку економіки в Одеській області. Так, у роботі [14] визначено сучасний стан та стратегічні орієнтири інноваційної безпеки України та Одеської області на основі сучасних підходів до обґрунтування інноваційної політики розвитку. В цей показник включено такі індикатори як рівень видатків на науково-технічні роботи, темп науково-технологічного прогресу, рівень фінансування інноваційної діяльності та ін. На підставі розрахунків визначено, що рівень інноваційної безпеки Одеської області знаходиться у вкрай небезпечній зоні. Тому основним завданням державних органів управління, які від-

повідать за поточне оцінювання рівня економічної безпеки (інноваційної безпеки) та розроблення перспективних та індикативних планів соціально-економічного розвитку, має бути моніторинг ключових економічних показників області з метою періодичного інтегрального оцінювання рівня безпеки.

В роботі [15] проведено аналіз ВРП Одеської області у 2007–2014 роках у поточних і постійних цінах. Виявлено, що ВРП Одеської області у 2013 році у постійних цінах 2005 року був дещо нижче, ніж у 2007 році, що свідчить про практичну відсутність розвитку її економіки. У цій роботі також досліджено структуру зовнішньої торгівлі області промисловою продукцією за обсягами, технологічними укладами і деякими товарними кодами. Виявлено особливості динаміки змін коефіцієнта покриття експортом імпорту для загальної номенклатури товарів і продукції галузей 3-го технологічного укладу (ТУ), 4-го ТУ та 5-го ТУ. Запропоновано напрями активізації інвестиційно-інноваційного розвитку економіки області для оптимізації її промислового виробництва, реструктуризації її економіки та зовнішньої торгівлі промисловими товарами.

Аналіз стану науки та науково-технічної діяльності в Південному регіоні за даними Державної служби статистики України. У 2015 році наукову та науково-технічну діяльність у сфері фундаментальних досліджень, прикладних досліджень, науково-технічних розробок та науково-технічних послуг у ПР здійснювали 90 організацій, або 9,2% від їх загальної кількості в Україні у 2015 році (у 2010 році – 131) [16; 17] (див. табл. 2). У 2015 році кількість організацій, що виконують наукові та науково-технічні роботи (ННТР), скоротилася на 12 організацій, що значно більше, ніж у 2014 році (на 6 організацій). За кількістю таких організацій лідером є Одеська область, де у 2015 році ННТР виконували 49 організацій. Кількість організацій у ПР, які виконували ННТР у 2010–2015 роках, суттєво зменшувалася. Найбільш значне зменшення відбулося в Миколаївській області (на 19 організацій, або на 43,1%) та у Хер-

сонській області (на 12 організацій, або на 42,8%).

Протягом 2010–2015 років у фактичних цінах відбулось збільшення фінансування ННТР, виконаних власними силами наукових організацій ПР – з 618,84 до 969,16 млн грн у 2013 році (або на 56,6%), але у 2014 році їх обсяг зменшився в 1,13 раза в порівнянні із попереднім роком, у 2015 році зріс на 5,4% в порівнянні із 2014 роком. Частка обсягу ННТР, виконаних власними силами наукових організацій ПР, у загальному їх обсязі в Україні у 2010 році становила 6,27%, у 2013 році зросла до 8,23%, а у 2015 році становила лише 5,07%. Миколаївська область випереджає інші області ПР за обсягами ННТР, виконаних власними силами наукових організацій.

Зовсім інші залежності мали місце у 2010–2015 роках при розрахунках обсягів ННТР, виконаних власними силами наукових організацій, у постійних цінах 2005 року.

Так, обсяг фінансування ННТР у ПР у 2010 році склав 265,94 млн грн, у 2013 році зріс до 323,91 млн грн, у 2014 році – становив лише 0,66 частки від 2010 року, а у 2015 році був ще нижче – 0,50 частки від 2010 року. Такі розрахунки вказують на катастрофічне зменшення витрат на ННТР, виконані власними силами наукових організацій ПР у 2014 та 2015 роках у порівнянні із 2010 роком, що безумовно вказує на погіршення фінансового стану наукових організацій та матеріального стану науковців – виконавців ННТР.

Протягом 2010–2015 років унаслідок недостатнього обсягу фінансування ННТР, виконаних власними силами наукових організацій, чисельність кадрів у наукових організаціях ПР зменшилась на 1212 осіб, у тому числі тільки у 2015 році – на 223 особи в порівнянні із 2014 роком.

При цьому скоротилася частка дослідників у ПР у загальній кількості дослідників в Україні: з 5,24% у 2010 році до 4,89% у 2015 році. У 2015 році кількість дослідників у ПР склала лише 0,69 частки від кількості дослідників у 2010 році. Найбільше зменшення кількості дослідників (на 367 осіб, або на 36,7%) відбулося в Миколаївській області; в Одеській

області скорочення становило 592 особи (або 22,3%), в Херсонській області – 263 особи (або 21,2%). Таке значне зменшення кількості дослідників в областях ПР,

безумовно, негативно впливає на науковий та науково-технічний потенціал ПР та його потенціальні можливості у покращенні стану регіональної економіки.

Таблиця 2

**Деякі показники наукової та науково-технічної діяльності
у Південному регіоні та його областях**

Показники	Рік	Сумарний показник РП	Частка ПР від показника України, %	Показники за областями		
				Одеська	Миколаївська	Херсонська
Кількість організацій, які виконують ННТР	2010	131	10,1	59	44	28
	2013	108	9,5	52	33	23
	2014	102	10,2	51	27	24
	2015	90	9,2	49	25	16
Загальний обсяг ННТР, виконаних власними силами наукових організацій, млн грн, фактичні ціни	2010	618,84	6,27*	1,95*	3,9*	0,42*
	2013	969,16	8,23*	2*	5,83*	0,4*
	2014	606,81	5,54*	1,95*	3,17*	0,42*
	2015	639,66	5,07*	1,92*	2,86*	0,30*
Відношення 2014/2010	-	0,98	-	-	-	-
Відношення 2015/2010	-	1,03	-	-	-	-
Загальний обсяг ННТР, виконаних власними силами наукових організацій, млн грн, постійні ціни 2005 р.	2010	265,94	6,27*	1,95*	3,9*	0,42*
	2013	323,91	8,23*	2*	5,83*	0,4*
	2014	176,65	5,54*	1,95*	3,17*	0,42*
	2015**	132,46	5,07*	1,92*	2,86*	0,30*
Відношення 2014/2010	-	0,66	-	-	-	-
Відношення 2015/2010	-	0,50	-	-	-	-
Кількість дослідників	2010	3848	5,24	2305	949	594
	2013	3073	4,68	1975	628	470
	2014	2859	4,87	1791	600	468
	2015	2636	4,89	1713	592	331
Відношення 2015/2010	-	0,69	-	-	-	-
Кількість виконаних ННТР	2010	3744	7,19	2586	862	296
	2013	3286	6,86	2240	760	286
	2014	3213	7,48	2248	710	255
	2015	2601	6,33	1896	519	186
Відношення 2015/2010	-	0,69	-	-	-	-

Джерело: розроблено Денисюком В. А. за даними Державної служби статистики України [16; 17]

*Розраховано як частка від показника для України.

** Обчислено з використанням індекса-дефлятора ВВП України у 2015 році, який розраховано к. е. н., с. н. с. І. О. Булкіним (ІДПІН ім. Г. М. Доброва НАН України).

У ПР протягом 2010–2015 років значно зменшилася і кількість виконаних ННТР. У 2015 році (порівняно з 2010 роком) – на 943, або на 25,24%, у 2014 році (порівняно з 2010 роком) – на 531, або на 14,2%. Частка ННДР, виконаних у ПР, становила 6,33% у 2015 році від загальної їх кількості в Україні, у 2014 році – 7,48% у 2010 році – 7,19%, що свідчить про загальне зменшення кількості ННТР, виконаних у ПР в 2014 році. Найбільше зменшення кількості виконаних ННТР (на 152, або на 17,6%) відбулося у Миколаївській області; в Одеській області їх кількість зменшилась на 338 (або на 13,0%), у Херсонській – на 41 (або на 13,8%).

Аналіз стану науки та науково-технічної діяльності в Південному регіоні за даними Південного наукового центру НАН України і МОН України. Південний науковий центр (ПНЦ) НАН України і Міністерства освіти та науки (МОН) України було створено у 1991 році як самостійну державну бюджетну неприбуткову наукову установу в складі НАН України. Він належить до структури регіональних наукових центрів подвійної підпорядкованості, діяльність яких охоплює усі області України. ПНЦ згідно зі статутом здійснює координацію наукової діяльності в трьох областях ПР України. Починаючи з 2002 року ПНЦ за сприяння керівних обласних органів влади, рад ректорів ВНЗ III–IV ступеня в областях, наукових установ, ВНЗ, галузевих наукових інститутів та організацій за окремими формами збирає, оброблює, аналізує та тиражує інформацію про щорічні наукові результати їх діяльності у вигляді збірників під загальною назвою «Наука в Південному регіоні України» (важливі досягнення наукових установ Південного регіону України в галузі фундаментальних, прикладних досліджень та інноваційної діяльності). Отриманий масив даних дає змогу більш детально дослідити (у порівнянні із даними Державної служби статистики України) реальний стан, проблеми та динаміку досягнень регіональної науки та науково-технічної діяльності, а також трансформацію ре-

гіональних наукових досліджень у ланці: фундаментальні дослідження – прикладні дослідження – науково-технічні розробки – впровадження.

За останні декілька років наукові установи ПР, за даними ПНЦ, щорічно виконували значну кількість ННТР за науковим сферами «Фундаментальні дослідження» та «Інновації» («Інноваційні розробки»), до яких включено прикладні дослідження та науково-технічні розробки [18–22]. Фундаментальні дослідження – це наукові роботи за напрямками: математика, механіка, інформатика і кібернетика, фізика і астрономія, хімія, біологічно-активні речовини і матеріали, біологія, медицина, зв'язок, агропромисловий комплекс, економіка, збереження навколишнього середовища, сталий розвиток, науки про Землю, археологія, історія, правознавство, педагогіка, культура, філософія, психологія, будівництво та інше. Перелік розподілу завершених ННТР за сферами «Фундаментальні дослідження» та «Інновації» в областях ПР представлено у табл. 3. Проведемо аналіз наданої інформації.

У 2012 році 58 інститутів НАН України, ВНЗ і галузевих установ завершили 402 ННТР, 230 з яких – фундаментальні і 172 – інноваційні. У 2013 році в 52 наукових установах і організаціях ПР було завершено 390 ННТР (212 фундаментальних і 178 інноваційних), а у 2014 році – 412 ННТР в 48 наукових установах і організаціях (264 фундаментальних і 148 інноваційних). У 2015 році 50 наукових установ і організацій ПР виконали 401 ННТР (239 фундаментальних досліджень і 162 інноваційні розробки). Протягом 2008–2015 років чисельність інститутів-виконавців ННТР була не менше 48, а кількість виконаних ННТР – не менше 320, що свідчить про певну стабільність наукової сфери ПР як за чисельністю наукових установ і організацій, так за щорічною кількістю виконаних ННТР в умовах економічної кризи в країні.

За щорічною кількістю ННДР з фундаментальних досліджень лідирують ВНЗ (до 70%), на галузеві установи припадає до 20%, решта 10% – на установи

НАН України. Таким чином, пріоритет за кількістю ННТР у ПР беззаперечно належить ВНЗ, її відрив від галузевої науки значний – більш ніж в 3 рази.

Серед областей ПР Одеська область, яка володіє відчутним науковим потенціалом, значно перевищує Миколаївську і Херсонську за загальною кількістю щорічно виконуваних ННТР. Наприклад, на установи НАН України, розташовані в Одеській області, припадає до 90% кількості ННТР, виконуваних установами НАН України у ПР, тоді як відповідні частки Миколаївської і Херсонської областей становлять у середньому 5%.

У ВНЗ Одеської області щорічно виконується до 75% ННТР вузівського сектору, у ВНЗ Миколаївської області – до 13%, Херсонської – до 12%.

Негативні наслідки перетворень у галузевій науці в місті Одесі (ліквідація, перепрофілювання, скорочення) призвели до того, що показники річної кількості галузевих ННТР в Одеській і Херсонській областях у 2014 році зблизилися і, відповідно, склали 55% і 45% від їх загальної кількості.

В перші роки незалежності України напрямки подальшого розвитку ПР пов'язувалися з машинобудуванням і приладобудуванням з погляду на існування потужної індустріальної бази, а також морського транспорту. Тоді здавалося, що десятки галузевих науково-дослідницьких і дослідно-конструкторських інститутів і конструкторських бюро такого профілю в Миколаєві, Одесі та Херсоні збережуть провідні позиції порівняно з агропромисловим комплексом, біотехнологіями, хімією, медициною тощо. Однак роки незалежності «перекроїли» всі науково-технологічні пріоритети в ПР.

Серед фундаментальних досліджень, виконаних у 2012–2015 роках, безумовним лідером є напрямок «Агропромисловий комплекс». Друге місце – за «Економікою», третє належить «Збереженню навколишнього середовища», за ними слідує напрямки «Хімія» і «Медицина».

Тенденції фундаментальної науки ПР визначаються змінами в його господарському комплексі: занепадом проми-

слового виробництва із втратою значних часток галузей машинобудування і суднобудування, перевагою імпорту над експортом тощо.

В окремих областях ПР є певні особливості в напрямках сфери фундаментальних досліджень. Так, в Одеській області серед фундаментальних досліджень переважають економіка, збереження навколишнього середовища, хімія, агропромисловий комплекс та медицина; в Миколаївській – агропромисловий комплекс, інформатика та кібернетика та механіка; в Херсонській – агропромисловий комплекс, економіка та збереження навколишнього середовища.

Установи НАН України в Одеській області найбільший внесок у фундаментальні дослідження протягом 2012–2015 років забезпечили в галузі хімії, на другому місці – збереження навколишнього середовища, на третьому – економіка. Високе місце «збереженню навколишнього середовища» забезпечили Одеські академічні інститути – Фізико-хімічний інститут ім. О. В. Богатського НАН України, Інститут проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України та Інститут морської біології НАН України. Оскільки всі вони працюють і в цій галузі, їх спільний внесок виводить її на друге місце. З цієї ж причини в інноваційних розробках установ НАН України, розташованих в Одесі, переважають ті, що належать до напрямку «Охорона навколишнього середовища»; друге місце посідають економічні новачки для транспорту, третє місце – ННТР зі створення нових технологій, речовин та матеріалів (напрямок – хімія).

Фундаментальні досягнення в академічних установах Миколаївської області стосуються історії та археології (Національний історико-археологічний заповідник «Ольвія»), а також фізики (Інститут імпульсних процесів і технологій НАН України). Інноваційні роботи здебільшого проводяться в галузі нових технологій, речовин і матеріалів, а також збереження навколишнього середовища.

Таблиця 3

**Розподіл завершених наукових і науково-технічних робіт
за науковими сферами «Фундаментальні дослідження»
та «Інновації» в областях Південного регіону**

Наукові сфери та напрями ННТР	Рік	Всього	Одеська	Миколаївська	Херсонська
Фундаментальні дослідження:	2012	230	172	25	33
	2013	212	148	34	30
	2014	264	195	22	47
	2015	239	161	34	44
Інновації, у тому числі:	2012	172	131	14	27
	2013	178	115	28	34
	2014	148	91	19	38
	2015	160	101	17	42
Машинобудівництво, приладобудування	2012	12	9		3
	2013	17	7	8	2
	2014	8	4	1	3
	2015	7	2	3	2
Електроніка, інформатика та зв'язок	2012	7	3	3	1
	2013	7	6	1	
	2014	7	6	1	
	2015	5	4	1	
Нові технології, речовини та матеріали	2012	22	15	2	5
	2013	27	18	5	4
	2014	9	5		4
	2015	9	6	1	2
Новітні біотехнології та медицина	2012	31	31		
	2013	21	19	2	
	2014	27	26		1
	2015	25	24	1	
Охорона навколишнього середовища	2012	38	28		10
	2013	23	10	3	10
	2014	16	16		
	2015	14	11	2	1
Агропромисловий комплекс	2012	24	14	6	4
	2013	47	25	6	16
	2014	44	17	7	20
	2015	66	28	5	33

Транспорт	2012	9	9		
	2013	3	3		
	2014	7	4	3	
	2015	3	2		1
Комунальне господарство	2012	2	2		
	2013	2	2		
	2014	3	2		1
	2015	2	2		
Освіта	2012	10	5	2	3
	2013	19	16	2	1
	2014	9	2	2	5
	2015	6	4	1	1
Економіка	2012	5	4		1
	2013	2	1		1
	2014	8	3	2	3
	2015	12	9	2	1
Енергетика	2012				
	2013				
	2014				
	2015	3		3	
Інше	2012	12	11	1	
	2013	9	8	1	
	2014	9	5	3	1
	2015	8	6	1	1
Всього	2012	402	303	39	60
	2013	390	263	62	64
	2014	412	286	41	85
	2015	399	262	51	86

Джерело: розроблено авторами на основі звітів [18–22]

Через те, що академічна наука в Херсонській області представлена двома установами НАН України – Чорноморським біосферним заповідником та Херсонською гідробіологічною станцією, її фундаментальні дослідження проводяться за напрямком «Збереження навколишнього середовища», а інноваційні роботи – за напрямком «Охорона навколишнього середовища».

ВНЗ в Одеській області переважають за кількістю і різноманітністю фундаментальних досліджень. Про це додатково свідчить кількість тих досліджень, які виходять за межі двадцяти досліджува-

них наукових напрямів. На першому місці у ВНЗ – економічні дослідження, на другому – правознавство, на третьому – фізика і астрономія, на четвертому – дослідження в галузі агропромислового комплексу на п'ятому – дослідження в галузі медицини. Фундаментальні дослідження ВНЗ в галузі хімії посідають лише 12 місце. В інноваційних розробках ВНЗ в Одеській області на першому місці – новітні біотехнології та медицина, на другому – нові технології, речовини та матеріали, на третьому – освіта, на четвертому – машинобудування та приладобудування, на п'ятому – агро-

промисловий комплекс. Охорона навколишнього середовища в Одеській області посідає шосте місце.

Дослідження ВНЗ в Миколаївській області насамперед присвячені агропромислому комплексу, на другому місці – механіка, на третьому – збереження навколишнього середовища. Для ВНЗ Миколаївщини найбільш привабливими є інноваційні розробки у «Агропромислому комплексі», «Машинобудуванні приладобудуванні» та «Нових технологіях, речовинах та матеріалах».

В Херсонській області фундаментальні дослідження у ВНЗ виконуються у галузях «Агропромисловий комплекс», «Економіка» «Збереження навколишнього середовища» а інноваційні розробки – у галузях «Охорона навколишнього середовища», «Нові технології, речовини та матеріали», «Освіта», «Машинобудування та приладобудування».

Галузеві інститути в Одеській області підтримують проведення фундаментальних досліджень перш за все в медицині, а також в агропромисловому комплексі,

збереженні навколишнього середовища, біології та зв'язку. В інноваційній сфері на першому місці «Агропромисловий комплекс», на другому – «Нові біотехнології та медицина», на третьому – «Охорона навколишнього середовища». Миколаївська галузева наука в цих дослідженнях не представлена.

Головна орієнтація галузевої науки в Херсонській області – агропромисловий комплекс; в цій галузі в області щорічно виконується більше 20 досліджень і до 16 інноваційних розробок.

Для оцінювання рівня виконання ННТР за напрямками «Фундаментальні дослідження» та «Інновації» в ПНЦ застосовується обов'язкова самооцінка авторів ННТР за такими критеріями: 1) наявність суттєвих ознак новизни на рівні регіону; 2) наявність суттєвих ознак новизни на рівні України; 3) наявність суттєвих ознак новизни на світовому рівні. Результати оцінювання за цими критеріями фундаментальних досліджень, виконаних у 2012–2015 роках у ПР, представлено у табл. 4.

Таблиця 4

Оцінювання рівня фундаментальних досліджень, виконаних у 2012–2015 роках у Південному регіоні

Критерії	Рік	Кількість фундаментальних досліджень, що відповідають критеріям	Загальна кількість фундаментальних досліджень у ПР	Частка у загальній кількості досліджень
наявність суттєвих ознак новизни на рівні регіону	2012	37	230	16%
	2013	41	212	19%
	2014	33	264	12%
	2015	46	239	19%
наявність суттєвих ознак новизни на рівні України	2012	147	230	64%
	2013	139	212	66%
	2014	182	264	69%
	2015	166	239	70%
наявність суттєвих ознак новизни на світовому рівні	2012	48	230	20%
	2013	30	212	15%
	2014	51	264	19%
	2015	27	239	11%

Джерело: розроблено авторами на основі звітів [18–22]

Аналіз табл. 4 дозволяє зробити висновки, що більшість фундаментальних досліджень задовольняють критерію «наявність суттєвих ознак новизни на рівні України (від 64 до 70%) та значна їх кількість (від 20 до 11%) – критерію «наявність суттєвих ознак новизни на світовому рівні».

Розглянемо більш детально результати завершених ННТР за науковою сферою «Інновації». У 2015 році в ПР першу позицію за кількістю завершених ННТР посідав напрям «Агропромисловий комплекс», де виконано 66 ННТР, що вище, ніж у 2012 році, у 2,75 раза. Це дуже актуальний напрям, оскільки ННТР в ньому мають сприяти зростанню частки агропромислової продукції в українському експорті. Найбільшу кількість таких ННТР у 2015 році (33 роботи) виконано в Херсонській області.

Другу позицію за кількістю виконаних ННТР посідає напрям «Новітні біотехнології та медицина», інновації в якому за сучасною методологією належать до високотехнологічної наукової продукції. За цим напрямом у 2015 році виконано 25 ННТР, з яких 24 виконано в Одеській області. На третьому місці у 2015 році знаходився напрям «Охорона навколишнього середовища»; де кількість завершених у 2015 році ННТР становила лише 14, що значно (у 2,7 раза) нижче ніж у 2012 році. За цим напрямом головним виконавцем також є Одеська область.

Дуже позитивним є те, що у 2015 році кількість ННТР за напрямом «Економіка» суттєво збільшилося та склала 12, що у 3 рази більше ніж у 2012 році. Такі ННТР виконують всі три області, але більша їх частина припадає на Одеську область. В ННТР з економіки мають досліджуватися проблеми інноваційного розвитку на підвищення конкурентоспроможності економіки ПР та його областей.

П'яту та шосту позиції посідають ННТР за напрямом «Нові технології, речовини та матеріали» (у 2015 році завершено 9 робіт, що менше у 2,44 раза в порівнянні із 2012 роком) та «Маши-

нобудівництво, приладобудування» (у 2015 році завершено 7 робіт, що менше в 1,71 раза в порівнянні із 2012 роком).

В областях ПР відзначається відповідність між напрямками ННТР в наукових сферах фундаментальних досліджень та інноваційних розробок:

в Одеській області в напрямках: новітні біотехнології і медицина; агропромисловий комплекс; охорона навколишнього середовища; нові технології, речовини і матеріали; машинобудування, приладобудування;

в Миколаївській області за напрямками: агропромисловий комплекс; машинобудування, приладобудування; нові технології, речовини і матеріали; охорона навколишнього середовища; електроніка, інформатика та зв'язок;

в Херсонській області в напрямках: агропромисловий комплекс; нові технології, речовини та матеріали; охорона навколишнього середовища.

Найбільш активну участь в інноваційних розробках (за кількістю розробок) за всіма напрямками ННТР у 2015 році брали організації:

в Одеській області – Національна академія харчових технологій (30 розробок), Національний медичний університет (17 розробок), Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (12 розробок), Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насіннезнавства та сортовивчення (7 розробок), Інженерно-технологічний інститут «Біотехніка» НААН України (6 розробок);

в Миколаївській області – Миколаївський національний аграрний університет (10 розробок), Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова (5 розробок), Чорноморський національний університет ім. П. Могили;

в Херсонській області – Державний вищий навчальний заклад «Херсонський державний аграрний університет» (17 розробок), Інститут тваринництва степових районів імені М.Ф. Іванова «Асканія-Нова» Національний науковий селекційно-генетичний центр з вівчар-

ства (9 розробок), Інститут зрошуваного землеробства Південного регіону НААН України (6 розробок), Херсонська державна морська академія (5 розробок).

Результати оцінювання виконаних ННТР за напрямом «Інновації» в ПР за самооцінкою їх виконавців представлено у табл. 5.

Таблиця 5

Оцінювання рівня інноваційних розробок, виконаних у 2012–2015 роках у Південному регіоні

Критерії	Рік	Кількість інноваційних розробок, що відповідають критеріям	Загальна кількість інноваційних розробок у ПР	Частка у загальній кількості інноваційних розробок
наявність суттєвих ознак новизни на рівні регіону	2012	30	172	17%
	2013	31	178	17%
	2014	23	148	15%
	2015	13	160	8%
наявність суттєвих ознак новизни на рівні України	2012	127	172	74%
	2013	117	178	66%
	2014	106	148	72%
	2015	116	160	73%
наявність суттєвих ознак новизни на світовому рівні	2012	15	172	9%
	2013	31	178	17%
	2014	19	148	13%
	2015	31	160	19%

Джерело: розроблено авторами на основі звітів [18–22]

З аналізу табл. 5 слідує, що більшість інноваційних розробок задовольняють критерію «наявність суттєвих ознак новизни на рівні України» (від 66 до 74%) та значна їх кількість (від 9,0% у 2012 до 19% у 2015 році) – критерію «наявність суттєвих ознак новизни на світовому рівні». Високий рівень створених інноваційних розробок підтверджується патентами на корисні моделі в Україні, які отримані науковими установами та авторами.

З метою ознайомлення представників бізнесу та науковців з деякими новітніми інноваційним розробками, які «мають суттєві ознаки новизни на світовому рівні», у табл. 6 представлено їх перелік для вирішення питань їх подальшого трансферу та впровадження.

Значний інтерес для розбудови ефективної системи впровадження результатів фундаментальних досліджень

має вивчення процесів трансформації фундаментального дослідження в інноваційну розробку. Ми вважаємо, що дослідник, який планував результат цільового фундаментального дослідження на світовому рівні, має високу ймовірність отримати інноваційну пропозицію найвищого рангу і, навпаки, у разі виконання цільового фундаментального дослідження на рівні свого регіону дослідник може обмежити перспективи зростання дослідження вище регіонального рівня, якщо він передає суспільству свою кінцеву інноваційну продукцію.

На наш погляд, такий підхід дозволяє виділяти з усього спектру ННТР, виконаних у ПР, ті, що є конкурентоспроможними на світовому рівні і яким варто надавати всіляку державну фінансову підтримку в частині проведення фундаментальних досліджень.

**Перелік деяких інноваційних розробок, створених у Південному регіоні
у 2015 році, які «мають суттєві ознаки новизни на світовому рівні»**

№ з/п	Найменування	Організація-виконавець
Машинобудування, приладобудування		
1.	Комплекс установок для збирання та очищення рідкісних газів з метою їх повторного використання в наукоємних галузях	ОНАХТ
Електроніка, інформатика та зв'язок		
1.	Методика розрахунку потужності інтерференційних завод у системах передачі з ортогональними гармонічними сигналами узагальненого типу	ОНАЗ ім. О. С. Попова
2.	Спосіб адаптивного передавання корисної інформації в мережах с комутацією пакетів	ОНАЗ ім. О. С. Попова
Нові технології, речовини та матеріали		
1.	Багатоцільовий імунорегулятор росту рослин МИР	ДВНЗ «ХДАУ»
2.	Сенсорний перетворювач на базі одноперехідних транзисторів	ОНАЗ ім. О. С. Попова
3.	Електророзрядне оброблення друкованих плат	ІППТ НАН України
Новітні біотехнології і медицина		
1.	Спосіб лікування хворих на хронічний простатит на тлі метаболічного синдрому	ДУ «Укр. НДІ МР та К МОЗ України»
2.	Спосіб лікування артрозу у хворих на серцево-судинні захворювання	ДУ «Укр. НДІ МР та К МОЗ України»
3.	Спосіб лікування хворих на неалкогольну жирову хворобу печінки	ДУ «Укр. НДІ МР та К МОЗ України»
4.	Аргентум біс(цитрато)германат з протигрипозною активністю	ОНУ імені І. І. Мечникова
5.	Спосіб профілактики вторинних ускладнень при лікуванні після операційних вентральних гриж	ОНМедУ
7.	Спосіб діагностики чутливості пацієнтів до антигіпертензивних препаратів при резистентній артеріальній гіпертензії	ОНМедУ
10.	Спосіб діагностики обмеження локального резерву у звитій коронарній артерії у хворих на ішемічну хвороби серця та коронарний синдром Х	ОНМедУ
14.	Спосіб визначення топографії раку простати відносно простатичної капсули на доопераційному етапі	ОНМедУ
16.	Зонд для внутрішнього дренивання кісти чи псевдокісти підшлункової залози	ОНМедУ

19.	Пристрій для фіксації тканин та зупинення кровотечі під час операції на печінці, судинах та холедосі за Дзигалом О. Ф.	ОНМедУ
Агропромисловий комплекс		
1.	Біотехнологія клонального мікророзмноження лаванди <i>Lavandula angustifolia</i> Mill	МНАУ

Джерело: складено авторами на основі звітів [18–22]

Перелік скорочень: ОНАХТ – Одеська національна академія харчових технологій; ОНАЗ ім. О. С. Попова – Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова; ДВНЗ «ХДАУ» – Державний вищий навчальний заклад «Херсонський державний аграрний університет»; ППТ НАН України – Інститут імпульсних процесів і технологій НАН України; ДУ «Укр. НДІ МР та К МОЗ України» – Державна установа «Український науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології Міністерства охорони здоров'я України»; ОНУ імені І. І. Мечникова – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова; ОНМедУ – Одеський національний медичний університет; МНАУ – Миколаївський національний аграрний університет.

У 2013 році понад 70% інноваційних розробок, виконаних у ПР, було впроваджено в межах ПР або за його межами, більша частка неосвоєних у 2013 році інновацій за планами наукових установ була впроваджена в 2014 році, ще 17% – у 2015 році і 11% інновацій їх виконавці спробують впровадити з 2016 року або пізніше.

Аналіз зібраних ПНЦ матеріалів свідчить про деякі особливості в процесі впровадження інновацій.

По-перше, певна частина інновацій впроваджується одноразово у якійсь галузі, після чого впроваджувальний інтерес до таких новацій згасає. Такі впровадження автор розробки як правило оформлює в підрозділах своєї наукової установи, що формально надає можливість достойно завершити наукову тему впровадженням, але не завжди її результат надає відчутний позитивний вплив на економіку країни.

По-друге, часто інноваційна розробка заявлена як завершена, але її впровадження переноситься на рік-два, після чого є імовірність, що про неї взагалі забудуть, і витрачені на її створення людські і фінансові ресурси виявляються автоматично «списаними». Тому процеси трансформації наукових робіт в інноваційні розробки є складними за змістом

та мають ретельно контролюватися в наукових установах та ПНЦ.

Відзначимо ще одну особливість, яка полягає у тому, що перспективна інноваційна розробка як правило знаходить суттєву підтримку зацікавлених в ній потенційних споживачів, тиражується в галузі у кількості, пропорційній потребі в ній. У ПР за підсумками 2013 року інноваційні розробки, які були тиражовані в тій чи іншій кількості, склали 11% від загальної кількості розроблених інновацій. Це свідчить про присутність в ПР великого простору для цілеспрямованої роботи з доведення їх до чисельних споживачів наукових інновацій.

У 2011 році в ПР виконувалося 40 фундаментальних досліджень, 99 цільових фундаментальних та 58 прикладних досліджень. Тобто в 2011 році наука ПР на 80% була зорієнтована на отримання практичного кінцевого результату, що з урахуванням потреб часу слід визнати достатньо задовільним показником. У 2013 році цей показник збільшився до 83%, а в 2013 році склав 78%, що демонструє стабільність інноваційних намірів регіональної науки. Але, на жаль, ці наміри не підкріплюються темпами й масштабами їх перетворення в кінцевий практичний результат. У 2012 році перехід від суто фундаментального пошуку до цільового

дослідження було здійснено лише у трьох НТТР, що складає лише 7,5%, а у 2013 році ще менше – 5,6%. 2013 рік визначився масовим переходом від фундаментальних досліджень до науково-технічних розробок (28 ННТР), що може бути пов'язано з трьохрічною періодичністю завершення дослідницької тематики, після чого вона може змінюватися на іншу.

З 99 цільових фундаментальних досліджень, які виконувались у ПР у 2011 році, 32 (32%) через рік перейшли в категорію прикладних, а в 2013 році – ще шість (9,5%). Від рівня фундаментальних досліджень до науково-технічних розробок за один рік пройшли шлях 4 (4%) ННТР, а за два роки – ще 19 (30%). Але більш ніж половина фундаментальних досліджень, розпочавшись, за два наступні роки не виходить на фінішну пряму, тобто не перетворюється на науково-технічні розробки. Це свідчить про наявність процесу гальмування темпів насичення господарського комплексу ПР і України новітніми розробками.

З 58 прикладних досліджень, які виконувались у ПР протягом 2011 року, у 2012 році до науково-технічних розробок було доведено 8 (14%). При цьому 86% прикладних досліджень протягом року не встигають трансформуватися в наступну стадію. Дані 2013 року дещо кращі – 62 (54%), але й вони надають привід стверджувати, що процес адаптації створених у ПР науково-технологічних результатів до потреб регіональної та національної економіки не відповідає сучасним вимогам та має вдосконалюватися.

ПНЦ здійснює системну роботу з інформування бізнесу, суспільства та державних структур про виконані наукові та інноваційні розробки [22]. Так, у 2016 році ПНЦ зробив близько 40 звернень до голів обласних державних адміністрацій ПР, мерів міст Одеси, Миколаєва і Херсона, обласних і міських організацій роботодавців та до інших структур із пропозицією розглянути можливість використання в їх областях інноваційних пропозицій наукових установ ПР. У 2015 році до Одеської, Миколаївської та Херсонської облдержадміністрацій і рад,

керівництва міст Одеси, Миколаєва і Херсона, регіональних інвестиційно-інноваційних центрів, союзів виробників і підприємців було направлено 263 пропозиції щодо використання наукових розробок установ ПР.

В умовах скорочення промислового виробництва і експорту, запровадження 23 квітня 2014 року автономних преференцій ЄС, згідно з якими українські виробники отримали можливість експорту до країн ЄС без сплати митних зборів, торгових обмежень з боку РФ та деяких країн СНД, уряд України має активно сприяти розвитку національної науки та науково-технічної діяльності в Україні та її регіонах. Це вкрай актуально та необхідно для забезпечення диверсифікації економіки шляхом реалізації інвестиційно-інноваційної моделі розвитку. Задля цього в Одеській, Миколаївській, Херсонській областях мають здійснюватися реформи і програми побудови інноваційної інфраструктури [23–24], формуватися регіональні інноваційні кластери, підвищуватися інвестиційна привабливість, реалізовуватися політика держзамовлень на високотехнологічну та наукоємну продукцію, посилюватися взаємодія державних наукових організацій та державних ВНЗ з промисловими підприємствами з метою просування новітніх технологій у виробництво, реалізовуватися сучасні механізми венчурного інвестування, широко використовуватися досвід та співробітництво з країнами ЄС.

Висновки

1. При дослідженні динаміки змін в економіці ПР за показниками ВРП у фактичних цінах виявлено збільшення ВРП у 2014 році в порівнянні з 2005 роком, в той час як у постійних цінах 2005 року обсяг ВРП у 2014 році перевищив показники 2005 року лише в 1,06 раза. Результати розрахунків ВРП у постійних цінах 2005 року свідчать про практичну відсутність реальних реформ та сучасних організаційно-економічних механізмів для покращення стану економіки в областях ПР у розглянутий період часу.

2. Порівняння обсягів ННТР, виконаних у ПР у 2010–2015 роках, за даними Державної служби статистики України у фактичних цінах і постійних цінах 2005 року виявило катастрофічне зменшення фінансування наукової та науково-технічної діяльності в ПР та його областях, що призвело до значного зниження кількості дослідників та кількості виконаних ННТР.

3. Досліджено особливості виконання завершених наукових робіт в ПР та його областях за напрямками «Фунда-

ментальні дослідження» та «Інновації» у 2012–2015 роках за даними ПНЦ НАН України і МОН України, представлено результати оцінювання рівня ННТР з фундаментальних досліджень та з інноваційних розробок, розроблено деякі підходи для створення ефективної системи трансформації результатів фундаментальних досліджень в інноваційні розробки та розбудови економіки шляхом реалізації інвестиційно-інноваційного моделі розвитку.

1. *Малицький Б. А.* Сучасний стан наукової сфери України та нова стратегічна доктрина її розвитку / Б. А. Малицький // Наука та наукознавство. – 2006. – № 2. – С. 16–32.
2. *Бублик С. Г.* Науково-технологічна політика України: оцінки та перспективи / С. Г. Бублик // Гуманітарна політика української держави в новітній період : моногр. Нац. ін-т стратегічних досліджень. – Київ, 2006. – С. 248–289.
3. *Курза Ю. П.* Стратегія структурних реформ в економіці та інноваційного розвитку України / Ю. П. Курза // Наука та інновації. – 2014. – Т. 10. – № 3. – С. 80–97.
4. *Денисюк В.* Фактори та модель інноваційно-орієнтованого економічного розвитку / В. Денисюк, А. Марков // Економіст. – 2009. – № 4. – С. 20–25.
5. *Денисюк В. А.* Інноваційно-орієнтований розвиток національної економіки: перспективи виробництва та бар'єри в Україні / В. А. Денисюк // Інноваційні засади та виміри стратегічного розвитку підприємств України : моногр. / За наук. ред. проф. І. Л. Петрової. – К. ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2012. – С. 37–55.
6. *Кисельова О. М.* Структурні особливості зовнішньоекономічної діяльності України / О. М. Кисельова // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 4. – С. 93–101.
7. *Єщенко П. С.* Економічне зростання без розвитку: причини і шляхи інноваційного перетворення економіки / П. С. Єщенко // Економіка України. – 2013. – № 10. – С. 4–20.
8. *Макуха С. Н.* Структурная перестройка внешней торговли Украины – требование времени / С. Н. Макуха // Бизнес-Информ. – 2012. – № 1. – С. 8–11.
9. *Горянская Т. В.* Внешняя торговля Украины: состояние и тенденции развития / Т. В. Горянская // Вісник Донецького національного університету. Сер. В: Економіка і право. – 2014. – Вип. 2. – С. 28–30.
10. *Denysiuk Volodymyr.* Analysis of Economic and Exports Structure of Ukraine and Serbia as Country Level Indicators of Economic Development / Volodymyr Denysiuk // International Journal of Economics and Law. – 2013. – Vol. 3, No. 7. – P. 8–17.
11. *Денисюк В. А.* Дослідження інноваційного середовища як індикатора інноваційності економіки / В. А. Денисюк, Н. І. Чухрай // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2004. – № 504 (Проблеми економіки та управління). – С. 15–20.
12. *Єрмакова О. А.* Інновації в Українському Причорномор'ї – досягнення і можливості / О. А. Єрмакова, Л. В. Хуторна // Економіка: реалії часу. – 2015. – № 3 (19). – С. 26–31.
13. *Денисюк В. А.* Анализ конкурентоспособности областей Украины / В. А. Денисюк // Инновационное развитие регионов Беларуси и Украины на основе кластерной сетевой формы / Науч. ред. В. П. Соловьев, Т. С. Вертинская; Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т экономики. – Минск : Беларуская навука, 2015. – С. 219–248.
14. *Харазішвілі Ю. М.* Сучасний стан та стратегічні орієнтири інноваційної безпеки Одеської області / Ю. М. Харазішвілі // Матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 7–11 вересня 2015), Т. 1, Ч. 1/ НАН

- України; Ін-т досл. наук.-техн. потенц. та іст. науки ім. Г. М. Доброва НАН України. – Київ – Одеса. 2015. – С. 168–175.
15. Денисюк В. А. Аналіз динаміки змін зовнішньоторговельного обороту товарами Одеської області за рівнем технологічності / В. А. Денисюк // Законодавче забезпечення розвитку реального сектору економіки: науково-практичне видання / Заг. ред. В. І. Сергієнка. – К. Ін-т законодавства ВР України – 2016. – Вип. 3. – С. 436–450.
  16. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. збірник. – К. Державна служба статистики України, 2014. – 255 с.
  17. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. збірник. – К. Державна служба статистики України, 2015. – 255 с.
  18. Наука у Південному регіоні України. Важливі досягнення наукових установ Південного регіону України в галузі фундаментальних, прикладних досліджень та інноваційної діяльності у 2012 році. Випуск XI. – Одеса : ПНЦ НАН України, 2010. – 273 с.
  19. Наука у Південному регіоні України. Важливі досягнення наукових установ Південного регіону України в галузі фундаментальних, прикладних досліджень та інноваційної діяльності. Випуск XII. – Одеса : ПНЦ НАН України, 2013. – 277 с.
  20. Наука у Південному регіоні України. Важливі досягнення наукових установ Південного регіону України в галузі фундаментальних, прикладних досліджень та інноваційної діяльності. Випуск XIII. – Одеса : ПНЦ НАН України, 2014. – 208 с.
  21. Наука у Південному регіоні України. Важливі досягнення наукових установ Південного регіону України в галузі фундаментальних, прикладних досліджень та інноваційної діяльності. Випуск XIV. – Одеса : ПНЦ НАН України, 2015. – 317 с.
  22. Лист Голови Південного наукового центру НАН України і МОН України, академіка НАН України С. А. Андронаті до Президії НАН України № 080/16 від 05 квітня 2016 року.
  23. Денисюк В. А. Розвиток інноваційних територіальних структур як важливої складової української інноваційної системи / В. А. Денисюк // Економічний часопис XXI. – 2003. – № 7–8. – С. 43–47.
  24. Денисюк В. А. Инновационная инфраструктура в Украине: законодательные аспекты формирования / В. А. Денисюк // Инновационное развитие регионов Беларуси и Украины на основе кластерной сетевой формы / Науч. ред. В. П. Соловьев, Т. С. Вертинская; Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т экономики. – Минск : Беларуская навука, 2015. – С. 159–172.

Одержано 10.07.2016

В. А. Денисюк, А. М. Хуторной

Анализ состояния экономики и научно-технической деятельности в Южном регионе Украины

Исследована динамика изменений в экономике Южного региона (ЮР) Украины, а также входящих в его состав Николаевской, Одесской и Херсонской областей, путем сравнения показателей валового регионального продукта (ВРП) в фактических ценах и постоянных ценах 2005 года, за период 2005–2015 годов. Результаты расчетов ВРП в постоянных ценах 2005 года свидетельствуют о практическом отсутствии реальных реформ для улучшения состояния экономики в областях ЮР в этот период. Проведен анализ состояния науки и научно-технической деятельности в ЮР по данным Государственной службы статистики Украины в течение 2010–2015 годов. По данным Южного научного центра НАН Украины и Министерства образования и науки Украины исследованы особенности выполнения научных и научно-технических работ в ЮР и его областях в научных сферах «Фундаментальные исследования» и «Инновации» в 2012–2015 годах. Разработаны рекомендации для активизации экономической и научно-технической деятельности в ЮР.

Ключевые слова: Южный регион, валовой региональный продукт, научные и научно-технические работы, Южный научный центр, научно-техническая деятельность, фундаментальные исследования.